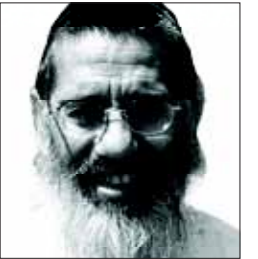

מהי הקהילה?

מאת: יהודה גרינוולד
greenwaldadv@neto.net.il
בתמונה: אנשי רחובות 1890
צילום: לע"מ

**מפעם לפעם
נתבע האדם**

**להמיר את הישן
בחדש וברלוונטי,**

ורק לאדם

הבודד ניתן

הכוח להתיר את

אזיקי השעבוד

לחברה. סיפורה

של היהדות אינו

רק סיפורה של

הקהילה, אלא אף

זה של איש לבדו,

העומד בעימות

עם הרבים.

תודעת ה"לבדו"

היא שורש המרד

ההרואי.

ערוך על פי

מאמר של

הרב יוסף דב

סולובייצ'ק צ"ל

מתוך הספר

"דברי הגות

והערכה"

המילה "קהילה" מעוררת בנו את זכרו של הפולמוס העתיק בין התפיסה הקיבוצית (קולקטיביסטית) לבין התפיסה הפרטית (אינדיבידואליסטית). השאלה, האם היחיד הינו ישות עצמאית חופשית, המוותרת על בחינות יסודיות של ריבונותה, לצורך החיים במסגרת קהילתית. או שמא ההיפך הוא הנכון והפרט נולד מלכתחילה אל הקהילה, שהיא המעניקה לו זכויות מסוימות?

מה אומרת היהדות על מאבק רעיוני זה? "היהדות דוחה את שתי ההשקפות כאחד. זו אף זו אינן אמיתיות כשלעצמן. שתי ההתנסויות, הן הבדידות והן תחושת הצוואת, כרוכות זו בזו כיסודות בסיסיים של תודעת האני ואינן ניתנות לניתוק".
דבר זה עולה מהתיאור המקראי של בריאת האדם. הנה, מצד אחד, המקרא מתאר את בריאת האדם כבריאת פרט יחיד, כיצור בודד ("וייצר ה' אלקים את האדם", בראשית ב, ז). אך מצד שני, האלוקים מכריז: "לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו" (שם, ב, יח), ולכן בהמשך: "ויבן ה' אל' את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה ויביאה אל האדם" (שם ב, כב). מאחר והן היחיד בבדידותו והן היחיד בזיקתו אינה יכולה להיות חד צדדית, והמענה הוא, שהאדם הוא זה אף זה. הוויה יחידה, בודדה וגם יצור העומד בזיקה כלפי ה'אתה', המתקיים בשיתוף עם האחר. לאמיתו של דבר, גדלות האדם משתקפת בסתירה הפנימית שבקרב, בטבעו הדיאלקטי (=ניגודי), בהיותו יחיד ובלתי קשור באיש, עם התייחסותו ל-אָתָה והשתייכותו למבנה קהילתי.

כאן יש להקדים כמה הערות חשובות:
1. אין היהדות פונה לבעיה זו של הפרטיות לעומת הקיבוציות במישור החברתי-כלכלי, אלא במישור הקיומי-מטפיסי. אף לא בשאלה האם האדם הוא יצור מספיק לעצמו. היהדות דנה בשאלה. האם הוענקו צלם אלוקים, הכריזמה האנושית, לאדם פרוש ובודד או לאדם השרוי במערכת התייחסות חברתית? היכן מוצא האדם את עצמיותו האמיתית - האם בנסיגה מן החברה או בצוואת?
2. קהילתה של היהדות איננה קהילה תפקודית - תועלתנית, אלא ישותית (אונטולוגית). הקהילה אינה רק קיבוץ אנשים הפועלים בצוואת למען רווחתם ההדדית, אלא ישות מטפיסית, אישיות פרטית, מעין שלמות חיה. כך גם מודגשת שלמותה ואחדותה של כנסת ישראל, שאינה גיבוב של פרטים, אלא ישות עצמאית שלה "חיים משלה". כך ניתנה ארץ ישראל לכנסת ישראל בדווקא.
3. ליכודה האישיותי וממושותה של קהילה בכנסת ישראל, נעוצים בפילוסופיה של ההשלמה ההדדית בין אישיה הפרטיים. האישים המשותפיים לקהילה משלימים אקסיסטנציאלית איש את רעהו. לכל יחיד סגולה משלו, יקרת המציאות, שאינה נודעת

לזולתו. לכל יחיד בשורה ייחודית להעבירה, צבע מיוחד להוסיפו למגוון הקהילתי. אדם בודד המצטרף לקהילה מוסיף מימד חדש לתודעה הציבורית, תרומה בלעדית משלו. הוא מעשיר את הציבור מבחינה קיומית ואין לו תמורה. היהדות התבוננה תמיד ביחיד משל היה עולם קטן. עם מותו של היחיד כלה ועבר עולם קטן זה, נפער חלל שאיש זולתו לא יוכל למלאו. מחמת ייחודיות זו מתחברים הפרטים בצוואת, משלימים אהדדי ורוכשים שלימות ישותית.

מה הכוונה בבדידות, בלהיות בודד?
הבדידות אינה מציינת מרחק גשמי, אלא ריחוק ישותי-קיומי או ניכור ישותי-קיומי, בין האני והאתה, יהיו האני והאתה קרובים ככל שיהיו. בכל חוויה של אהבה מופיעה שעה של התנכרות. אם צעירה, האהבת את ילדה התינוק ואת בעלה הצעיר, ניעורה ע"י התינוק בשעת לילה מאוחרת. היא עייפה וסחוטה, מנסה להרגיע את התינוק ולהרדימו. בעלה אינו זו. לשבריר של שניה, היא, הנושאת כעת לבדה במעמסה, מודעת לבדידותה ומזהה את עצמה עם דמות האיש או האשה, שנבראו כל אחד לבדו באותו יום הששי המיסטורי. אכן, פעמים מכיר האדם בבדידותו וחש כי כל הדיבורים על דבר הקיום בצוואת אינם אלא אשליה.

מדוע היה מן ההכרח לברוא אדם בודד? מדוע לא נברא האדם החברתי לכתחילה?
1. המקוריות והיציירתיות שבאדם נעוצות בהתנסותו בחוויית הבדידות ולא בתודעתו החברתית. ייחודיותו של האדם היא מקור ייחודו, וייחודו הוא מקור יצירתו. האדם החברתי שטחי הוא, מחקה, מעתיק. האדם הבודד לעומתו עמוק, יוצר ומקורי.
2. איש בודד בן חורין הוא. איש החברה כבול באזיקים ובתקנות רבים. האלוקים רצה באדם שיהיה בן חורין. מפעם לפעם נתבע האדם להתריס כלפי העולם, להמיר את הישן בחדש וברלוונטי, ורק לאדם הבודד ניתן הכוח להתיר את אזיקי השעבוד לחברה. סיפורה של היהדות אינו רק סיפורה של הקהילה, אלא אף זה של איש לבדו, העומד בעימות עם הרבים (אליהו הנביא לדוגמא). תודעת ה"לבדו" (המודעות של העמידה לבד) היא שורש המרד ההרואי. היהדות רוצה כי היהודי יחיה בגבורה, יוכיח, יגער ויגנה, בכל עת שהחברה אינה פועלת כשורה ואינה נוהגת בהגינות. אדם בודד עז נפש הוא, מוחה ומתריס, אינו ירא מפני איש; איש החברה מתפטר הוא, משכין שלום ולעתים מוג לב. בראשית היה על האדם להיברא לבדו, שלא יחסר עוז רוח וכוח הרואי להתנייב ולמחות, לפעול כאברהם שנטל גרזנו וניתן את הפסילים שהעמיד אביו מולידו.

האדם החברתי
אולם האדם נברא בשנית. הוא נפל בתרדמתו כאיש בודד ובקומו מצא את חוה לצדו. ה' רצה שהאדם יתקיים בבדידות ויחוש בה. אך הוא גם רצה שהאדם

להכיר אדם אינו רק לזהותו גופנית. הכרת הזולת היא זיהוי הקיומי כאדם בעל תפקיד, שאיש זולתו לא יוכל למלאו כראוי. לדעת אדם משמעו להודות בעובדת היותו חסר-תמורה. וממילא, לפגוע באדם משמעו לומר לו, כי הוא ניתן לביטול, כי אין צריכים לו. ההלכה משווה הלבנת פנים ברבים לשפיכות דמים. מדוע? מאחר שההשפלה שקולה כנגד הריסתה של קהילה קיומית ודחיקתו של היחיד לבדידות.

היהדות התבוננה

תמיד ביחיד משל

היה עולם קטן. עם

מותו של היחיד

כלה ועבר עולם

קטן זה, נפער

חלל שאיש זולתו

לא יוכל למלאו.

מחמת ייחודיות זו

מתחברים הפרטים

בצוואת, משלימים

אהדדי ורוכשים

שלימות ישותית.